

DIR modelio taikymas autizmą turinčių asmenų ugdyme

Stanley Greenspan (1941-2010) buvo klinikinis psichiatrijos, elgesio mokslo ir pediatrijos profesorius George'o Vašingtono universiteto medicinos mokykloje ir praktikuojantis vaikų psichiatras. Jis kartu su kitais mokslininkais sukūrė DIR modelį, kurio dėka pristatė pamatinę žmogaus raidos struktūrą. Kiekviena pavadinimo raidė simbolizuoja svarbiausius modelio elementus: D (angl. Developmental) – modelis remiasi natūralia žmogaus raida, o raidos tarpsniai formuoja ugdymo tikslus. I (angl. Individual differences) – individualūs ypatumai. R (angl. Relationship-based) – emocinis ryšys. Tai santykiu grįstas modelis. Šis modelis tinka ir vaikams, ir suaugusiems.

Floortime yra DIR modelio elementas – tai pagarba ir žaismingumu remti pusiau struktūruoti užsiėmimai, kurių metu labai svarbu sekti vaiką, atsižvelgiama į vaiko pomėgius, o Floortime tikslai formuojami atsižvelgiant į funkcinės-emocinės raidos tarpsnius (modelio D elementas). Taigi Floortime yra neatsiejamas nuo paties DIR modelio, akcentuojant proceso svarbą, kuriame emocinis ryšys, natūralūs vaiko interesai suaktyvina vaiko raidos procesus.

Natūralią žmogaus raidą dr. Stanley Greenspan suskirstė į funkcinės-emocinės raidos tarpsnius, kuriuos visi išgyvename. Asmenims, turintiems tam tikrų raidos sutrikimų, šių tarpsnių eiliškumas nėra natūralus, todėl ypač svarbus šalia esančių tėvų, globėjų, terapeutų pastiprinimas ir pagalba. Išskiriami 6 pamatiniai raidos tarpsniai:

- savireguliacija ir domėjimasis pasauliu;
- santykio kūrimas;
- inicijavimas ir tikslingas abipusis bendravimas;
- kompleksinis bendravimas ir socialus problemų sprendimas;
- emocinės idėjos, simbolių kūrimas;
- loginis ir emocinis mąstymas.

Pirmasis tarpsnis reikalingiausias vaikams. Svarbu, kad vaikai gerai jaustųsi. Kai jų savireguliacija pakankama, jie atsiveria bendravimui. Kuriamas emocinis ryšys. Kai jie turės šį lygį, ateis ir trečias etapas. Jie norės inicijuoti. Tai nebūtinai bus žodis, tai gali būti gestas, mimika. Šiame žaidime nesvarbu, ką žaidžiate. Čia svarbu tėkmė „aš-tu“. Vis ilgesniam laikui. Ketvirto tarpsnio pabaigoje mama vaidina, kad maitina meškiuką. Vaikas mato pliušinę žaislą ir tuščią šaukštą, bet vis tiek smagu, vaikas nori pabandyti. Ir prasideda vaizduotės žaidimas. Negalima išmokyti vaizduotės tik praktikuojant, kaip žaisti, ji vystosi dėl raidos tarpsnių. Galima išmokyti mechaninio skaitymo, bet neišmokysim suvokimo. Mes turime padėti vystyti vaizduotę. Mes siekiame, kad vaikas darytų tą progresą. Visi tie tarpsniai susiję, persipynę. Per santykį įvyksta esminiai pokyčiai. Ketvirtame etape vaikas pradeda suvokti sekas, naudoja 3-4 veiksmų seką, kad gautų tai, ko nori. Galiausiai tai suformuoja gebėjimą sudėti žodžius, sakinius, įgalina samprotavimą ir matematinius gebėjimus. Penktame etape vaikas naudoja simbolinį žaidimą, kad išgyventų tikrus ar įsivaizduojamus įvykius. Jis pradeda naudoti simbolius savo vaizduotėje. Šeštame etape vaikai pradeda suvokti, ką išgyvena kitas asmuo ir tai atskiria nuo savųjų patirčių. Atsiranda aiški riba tarp fantazijos ir realybės. Loginis mąstymas tampa matematikos, debatų, tikslųjų mokslų pradžia. Šiame tarpsnyje vaikas pradeda tuo domėtis natūraliai.

Turime suprasti, kad su kai kuriais vaikais galėsime pasiekti tik ketvirtą etapą, dėl jų raidos iššūkių, bet bus ir tokių, kurie pasieks daugiau. Kiekvienas asmuo turi potencialą augti. Mūsų tikslas – juos palaikyti, skatinti ir suteikti pagalbą.

Puslapyje pateikiama lentelė <http://augukartu.lt/dirfloortime/pradinio-ivertinimo-lentele/>. Čia galima rasti pradinį įvertinimą, leidžiantį suprasti, kurių raidos etapų gebėjimus Jūsų vaikas jau įsisavinęs ir kuriuose raidos etapuose dar reikalinga pagalba.

Veikloje su vaiku siūloma taikyti Floortime principus.

Prisitaikykite, įsijauskite į vaiko emocinę būseną:

- Skirkite laiko, stebėkite ir tiesiog „būkite“ su vaiku. (Nepulti žaisti su vaiku žaidimo, kurį jis mėgsta. Mes tik turime BŪTI su vaiku ir stebėti vaiką, kad galėtume jį pajusti.)
- Sąmoningai suvokite vaiko funkcinės-emocinės raidos tarpsnį.
- Įsijauskite į vaiko būseną.
- Atliepkite vaiko emocinės būklės pokyčius, keičiant savo kūno kalbą, emocinius signalus ir kt. padėkite vaikui suprasti, kad esate su juo „čia ir dabar“.

Prisitaikykite/įsijauskite: atliepkite vaiko siunčiamus signalus:

- Signalai yra esminiai, kad gebėtumėte sekti vaiko vedimu, kad vyktų ko-reguliacija ir kad gebėtumėt sukurti tinkamą ugdymo iššūkį, išlaikant optimalią abipusę veiklą.
- Signalai turi būti atpažinti, suprasti ir atliepti.
- Suaugusysis gali turėti pakeisti savo emocinio ryšio signalus, kad padėtų vaikui atrasti ir moduluoti savąjį emocinį ryšį.

Pvz., stebėti kaip jis plevena medžiagos gabalėliu, kad suprastume, kodėl jis taip daro. Pabandyti daryti taip pat, kartu. Naudoti visą kūną, veido mimiką, nebijoti būti kvailu. Įdomesniais turime tapti nei šalia esantys žaislai.

Ko-reguliacija:

- Įsiminkite, „skaitykite“ ženklus, kad atlieptumėte vaiko emocinio ryšio ir jautrumo aplinkai lygį.
- Naudokite gausius ir įvairius bendravimo būdus: gestai, veido mimikos, garsai, prisilietimas ir verbalizacijos.
- Atliepkite vaiko įprastą sensorinį profilį bei jo esamą emocinę būklę.
- Pritaikykite užsiėmimus pagal vaiko individualius ypatumus.
- Supažindinkite ar raminkite vaiko jaudrumą, naudojant emocinį ryšį ir sensorinio tipo judesio veiklas.
- Išlaikykite ryšį ir vaiko dėmesį, kad padėtumėte vaikui išlaikyti optimalų jaudrumą.

Pirmiausia vaikas turi gerai jaustis savo kūne. Vaiko motyvacija yra variklis sudėtingam darbui.

Leiskitės vedami vaiko motyvacijos:

- Pradėkite nuo to, kuo jis domisi.
- Kurkite stiprų, emocinį ryšį, kad „užsikurtų“ jūsų bendra veikla: įtraukite gestus, balsą ir judesį; praturtinkite bendravimą ritmika, balso tono, bendravimo tempo ar išreikšto santykio variacijomis.
- Išlaikykite bendrą dėmesį.
- Leiskite vaikui būti scenarijaus autoriumi.
- Gvildenkite vaiko jausmus, kad padėtumėte plėsti emocijų suvokimą.
- Nuolat mąstykite „kaip galiu tai, kas vaiką domina natūraliai, paversti interaktyviu ir dinamišku žaidimu?“

Raidos kopėčiomis judėkite aukštyn arba žemyn:

Keiskite veiklos akcentus atitinkamai pagal tai, kokio raidos tarpsnio tikslai vaikui aktualiausi čia ir dabar. Svarbiausia išlaikyti vaiko įsitraukimą į pasaulį, kuriuo jis dalinasi su kitu žmogumi.

- Pradėkite ten, kur vaikas jus veda.

- Kai tik įmanoma, dirbkite aukštesniame raidos tarpsnyje.
- Lipkite į žemesnį raidos tarpsnį, jei vaikas praranda reguliaciją, dėmesį ar nebėra įsitraukęs.
- Nenustokite naudoti to, kuo domisi vaikas, jo motyvacija.

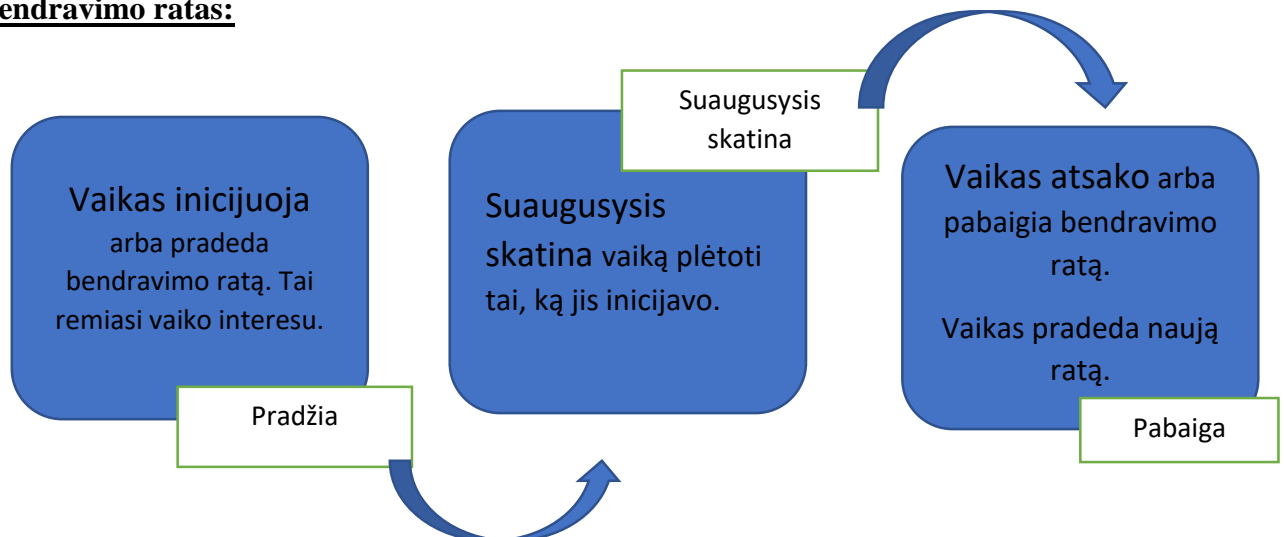
Pvz., jūs žinote, kad vaikas gali žaisti 5 etape, bet jeigu jis nepasiruošęs šiandien, tai nieko ir nebus. Reikia lipti žemyn ir aukštyn raidos kopėčiomis.

Išlaikykite nepertraukiamus bendravimo ratus:

- Išlaikykite ko-reguliaciją.
- Pradėkite ir pabaikite bendravimo ratus, plėtojant vaiko pasirinktos temos elementus kai tik įmanoma.
- Išlaikykite nuotolinę verbalinę ir neverbalinę komunikaciją (tikslas 20+bendravimo ratų.)
- Bandykite sukurti greitą, spontanišką „aš-tu“ dialogą. Svarbu, kad pagal vaiko girdimąjį suvokimą paliktumėte pakankamai laiko jam atsakyti.
- Išlikite lankstūs ir būkite esamajame momente, „čia ir dabar“.
- Jei padarėte klaidų kuriant ryšį, visada galima viską taisyti.

Mūsų tikslas viename užsiėmime kuo ilgiau sukauptus dėmesį išlikti kartu. Mūsų klausimai kartais gali labai trukdyti, nes jie gali nutraukti dėmesingumą. Laukti atsakymo apie 30 sekundžių. Tai labai daug...

Bendravimo ratas:

Plėtokite ir kurkite vaikui tinkama iššūki:

- Žaidimo eigoje, kurkite vaiko raidą atitinkančius iššūkius, problemas.
- Plėtokite ir integruokite emocinį turinį: gyvenimiškos situacijos, bendravimo stiliai, visų tipų pojūčiai, judėjimo poreikis/judėjimo ir suvokimo gebėjimai.
- Dirbkite keliuose skirtinguose funkcinės-emocinės raidos tarpsniuose, judant raidos kopėčiomis aukštyn arba žemyn, atsižvelgiant į vaiko atsaką.
- Išryškinkite vaiko stipriąsias vietas ir palaipsniui dirbkite su vaiko patiriamais iššūkiais. Atsisakykite prievartos.
- Eksperimentuokite! Būkite kūrybiški! Išlikite žaismingi! Prisiminkite, kad SANTYKIS yra tai, kas „užkuria“ visus raidos procesus!

Savianalizė:

- Pastebėkite, ką mąstėte ir jautėte.
- Būkite sau atlidus.
- Išlikite esamajame momente, būkite „čia ir dabar“.
- Klauskite savęs, kas jums trukdo būti čia ir dabar ir išgyventi šį esamąjį momentą.
- Geriausia video. Apgalvoti, kodėl jaučiau įtampą užsiėmimo metu. Įtampa negerina žaidimo ir santykio.

Skatinkite savireguliaciją ir isitraukimą į santyki:

- Planuokite veiklas, kurios skatina optimalų jaudrumą ir reguliaciją.
- Sukurkite vaikui patrauklią aplinką.
- Prisijunkite prie pasikartojančio žaidimo – paverskite jį socialiu.
- Darykite tai, ką daro vaikas.
- Padėkite vaikui susidomėti veikla, pažadinkite jo domėjimąsi.
- Sujunkite vaiko dėmesį patraukusį daiktą su veikla, kurią jis galėtų mėgti.

Skatinkite komunikuoti nesudėtingus norus:

- Naudokite paprastas kalbos instrukcijas.
- Kurkite/siūlykite patrauklų emocinį ryšį.
- Atkakliai laukite atsako.
- Išreikškite savo laukimą kūno kalba, veido mimika.
- Iliustruokite savo žodžius „dideliais“ gestais, plačiais mostais.
- Būkite animuoti.

Strategijos, skatinančios komunikuoti tikslus:

- Naudokite pozityvų emocinį ryšį, skatindami vaiko motyvaciją.
- Sumąstykite problemos įveikimo strategiją kartu.
- Kartu sukurkite „planą B“, kai „planas A“ nesuveikia.
- Priimkite plačią emocijų amplitudę.
- Suorganizuokite lobių paieškas, žaiskite slėpynes.

Kur ieškoti informacijos:

<http://augukartu.lt>

www.connectingthroughplay.org

www.pinterest.com/connectinguk/

www.profectum.org

Parengta pagal Tarptautinių mokymų „DIR Floortime modelio taikymas autizmą turinčių asmenų ugdomojoje praktikoje. Įvadinis DIR 101 kursas“ medžiagą.

Pasvalio r. sav. Švietimo pagalbos tarnybos Pedagoginio psichologinio skyriaus specialioji pedagogė metodininkė Inga Kaulinskienė, 2020.